

CONTRIBUȚII PRIVIND COMERȚUL BUCUREȘTEAN ÎN PRAJMA REVOLUȚIEI DIN 1848

de FLORIAN GEORGESCU

În cele două decenii care au premers revoluția din 1848, Principatele române au înregistrat o puternică dezvoltare economică, în cadrul căreia un mare avânt a luat comerțul, atât cel intern cât și cel extern.

Acest proces înnoitor, resimțit încă din a doua jumătate a sec. al XVIII-lea și îndeosebi după mișcarea revoluționară din 1821, a fost stimulat de abolirea monopolului turcesc prin Tratatul de la Adrianopole din 1829.

Tratatul de la Adrianopole, prin prevederile sale privind libertatea comerțului și retrocedarea principalelor porturi de la Dunăre — Turnu, Giurgiu și Brăila — deschidea Principatelor largi posibilități de dezvoltare a relațiilor de producție capitaliste, limitînd totodată amestecul Porții în treburile interne ale Moldovei și Țării Românești.

În perioada regulamentară, ca urmare a dezvoltării relațiilor capitaliste, s-a trecut de la piața provincială la cea națională datorită Uniunii vamale dintre Moldova și Țara Românească, realizată prin convenția comercială din 1835 și mai ales prin cea din 1846, intrată în vigoare la 1 ianuarie 1848.

În aceste condiții, comerțul bucureștean a cunoscut o mare dezvoltare, orașul continuînd să rămînă unul din cele mai de seamă centre comerciale ale Sud-estului european.

Regulamentul organic — prin reformele introduse — stimulează în mod activ comerțul. Astfel „secția“ 1 din cap. V, intitulată „pentru slobozenia comerțului“¹ califică schimbul de mărfuri ca fiind „mijlocul cel mai singuratic și înființat pentru destinderea lucrării pămîntului și înaintarea a tot felul de meserie...“² De asemenea prevede ca negoțul să nu fie supus vreunui monopol sau vreunei vămi.³ Regulamentul organic a încurajat înființarea de târguri săptămînale în orașe și înmulțirea bîlciurilor pentru a înlesni schimbul dintre oraș și sat.

¹ *Regulamentul organic*, ed. II, Buc., 1847, p. 174—177, articolul 154—162.

² *Ibidem*, p. 174, art. 154.

³ *Ibidem*, p. 175, art. 157.

Pentru a răspunde unei vieți comerciale active și diversificate se înființează tribunale speciale de comerț la București, Iași și Craiova.

Multitudinea obligațiilor fiscale din orînduirea feudală era desființată și înlocuită printr-un impozit unic, numit patentă, plătit de negustori și meseriași și care varia între 60 și 240 lei, fiind impuși cu sume mai mari negustorii care participau la comerțul extern.⁴

Totodată se stabilea ca negustorii să fie grupați — ca și meseriașii — în corporații,⁵ conduse de către un staroste, ales pe un interval de doi ani.⁶ Staroștii corporațiilor de negustori și meseriași din București alegeau pe „staroste mai mare”.⁷ Conflictele dintre negustori erau rezolvate înăuntrul fiecărei corporații.

Negustorii căpătau și unele drepturi administrative, avînd voie să intre în componența Sfatului orășenesc, iar patentarii de clasa I să participe chiar la magistratura Tribunalului de Comerț al județului Ilfov.⁸

Numărul total al negustorilor din București la 1832⁹ se ridică la 1248 persoane, împărțite după specialitatea mărfurilor vîndute în : 75 „arendăși și cei ce uneltesc negoțul și alte spiculații d-an picerile”, 142 băcani, 92 bogasieri (cu mîrgelari, mătăsari și bohceagii), 15 brașoveni, 38 cafegii, 443 circumari (cu rachieri și cofetari), 4 ciubuccii, 16 lipscani, 35 lipscani toptangii, 26 marchitani, 71 mămulari, 144 precupeți (cu vărării și pastramagii), 73 surecci (cu capanalii și gelepi), 6 tabaccii, 24 tutingii și 44 zarafi.¹⁰

Printre aceștia se aflau negustori cu mari averi, ca de pildă Teodor Hagi Tudorache, Ștefan Băltărețu, Nicolae și Alexandru Kirilof, Vasile Dancovici, Diamandi Anghelovici, Nicolae Hagi Stoica etc.,¹¹ precum și mari bancheri și zarafi ca : bancherii Ștefan Hagi Moscu, Ștefan Meitani, zarafii Spiru Gazoti, Hilel Manoah, Andrei Papazoglu, Solomon Halfon ș.a.¹²

Un raport consular francez din 1835 arată că în negoțul bucureștean importul se afla în mîna a 30 de prăvălii „en gros”, și a 30 de prăvălii „cu mărunțișul” ; la export participau bancherii și marii negustori, mai ales Ștefan Hagi Moscu, Constantin Sakelarie (ce cumula totodată și funcțiile de reprezentant consular al Prusiei și al Greciei în Țara Românească), Hagi Bacaloglu, Zokini și Mexisi, Mărgărit Ivanovici, Zefcovici, Mihai Califarov, Sofia Cristodulo, Dedu Ciocaneli, Lazăr Calinderoglu ș.a.¹³

⁴ *Ibidem*, p. 41, art. 90.

⁵ *Ibidem*, p. 33, art. 67.

⁶ *Ibidem*, p. 39, art. 84.

⁷ *Ibidem*, p. 177, art. 162.

⁸ *Ibidem*, p. 43, art. 92 ; Mai vezi și Dan Berindei, *Orașul București reședință și Capitală a Țării Românești 1459—1862*, București, 1963, p. 167.

⁹ *Catastihul pantentărilor de neguțători și meseriași, împărțiți pe corporații din 1832*, (Arh. St. Buc., *catagrafii*, dos. 84/1832).

¹⁰ Florian Georgescu, *Aspecte privind împărțirea administrativă și evoluția demografică din Bucureștii anilor 1831—1848*, în *Materiale de istorie și muzeografie*, III, p. 68.

¹¹ Nicolae I. Anghelescu, *Negustorii de odinioară*, Buc., 1931.

¹² Dimitrie Pappazoglu, *Istoria fondării orașului București...*, Buc., 1891, p. 35.

¹³ N. Iorga, *Istoria comerțului românesc. Epoca mai nouă*. Buc., 1925, p. 164.

Negustorimea autohtonă se ocupa, în general, cu comerțul cu amănuntul, prăvăliile ei fiind grupate îndeosebi în mahalalele centrale ale Capitalei, dar și în unele mahalele periferice ca Delea Veche, Delea Nouă etc.

Una din piedicile importante în dezvoltarea comerțului o constituia haosul monetar.

Pe piața românească circulau peste 80 de monede (galbeni turcești, austrieci, olandezi, franci, crețari, sorcoveți, ruble, irmilici etc.), ceea ce îngreuna schimburile comerciale și stimula cămătăria.

Deși în 1836 s-a încercat reglementarea acestei probleme, ducatul austro-olandez și sorcovețul ca submultiplu, devenind monede oficiale, iar leul menținându-se ca monedă de socoteală, totuși, datorită circulației a numeroase monede și lipsei unor instituții de credit, comerțul bucureștean nu se dezvoltă pe măsura cerințelor.

În 1839 s-au făcut încercări de a se înființa la București o Bursă,¹⁴ iar în 1843 o Bancă Națională,¹⁵ deoarece, în condițiile inexistenței unei bănci moderne, camăta domina creditul bucureștean. Aceste proiecte nu s-au realizat.

În schimb în Capitală funcționa încă din 1834 un „Cazin comercial“ deschis de Martin Bogdan, unde se întruneau negustorii „în deosebite dezbateri și chibzuiuri privitoare spre folosul negoțului lor“.¹⁶

Dificultățile pricinuite de lipsa unei monede naționale și a unei bănci de credit la București, au fost agravate în această epocă și de hotărârea luată de autorități de a se scădea cursul paralelor mărunte.¹⁷ De aceea, la 11 dec. 1836, corporațiile măcelarilor, luminărilor, rachierilor, brutarilor, precupeților, bragagiilor, telalilor, cafegiilor, simigiilor și pescarilor din București se adresau domnitorului, cerînd anularea acestei măsuri care dusesese la „surparea caselor din temelie“ și la „amorțirea“ negoțului.¹⁸ Față de neajunsurile provocate comerțului prin refuzul vânzătorilor de a socoti leul la 60 parale, Sfatul orășenesc intervenea, la 3 ian. 1837, la Departamentul din lăuntru pentru a aproba vărsarea de către Visterie în contul său a unei sume de bani pînă la

¹⁴ *Ibidem*, pag. 165. Întreținerea ei ar fi căzut în sarcina negustorilor locali, sub conducerea a 6 efori. Samsarii erau datori să-și anunțe afacerile, „prețul mijlociu“, rezultat, urmînd a fi publicat în gazeta comercială editată de Zaharia Carcalechi „*Cantor de avis și comersu*“.

¹⁵ Proiect înaintat domnitorului G. Bibescu de către Visterie la 27 februarie 1843, (I. Cojocaru, *Documente privitoare la economia Țării Românești*, vol. II, p. 783—784, nr. 595).

¹⁶ I. Cojocaru, *op. cit.*, vol. II, p. 647—650, nr. 476. Statutul „Cazinului Comercial“ era înaintat Departamentului din lăuntru la 22 decembrie 1836 spre aprobare. În *Curierul românesc*, VII (1836), nr. 77 (20 noiembrie), pag. 308 se anunțase deschiderea Cazinului la 1 decembrie în casele Costache Sirtopol, din ulița Șelariilor la Curtea Veche, alături cu casele lui Hagi Ioniță.

¹⁷ Hotărîre luată prin ofisul domnesc nr. 653 din 26 sept. 1836, (I. Cojocaru, *op. cit.*, vol. II, p. 641, nr. 468).

¹⁸ I. Cojocaru, *op. cit.*, vol. II, p. 645, nr. 473.

60 000 lei, în parale, spre a înlesni schimbul și a combate „speculația”.¹⁹ Cererea a fost încuviințată la 5 ian. 1837, dându-se dispozițiile cuvenite Visteriei.²⁰

În iunie 1837 marii negustori din Capitală — printre care Califarov, Sachelarie, Pencovici, Bacaloglu, Danielopolu, Petrovici, Nenovici ș. a. — au încheiat un jurnal menit a fixa cursul monedelor pe care îl acceptau ei „spre a lipsi pentru totdeauna pricinuirile și păgubirile” și spre a putea fi „lăniștiți asupra daravelilor”.²¹ Agia a înaintat, la 29 iunie, Departamentului din lăuntru jurnalul negustorilor, cerînd instrucțiuni.²² Departamentul a respins cererea negustorilor,²³ dar prin retragerea, încă de la 8 martie 1837,²⁴ a interdicției de a se introduce în țară parale mărunte, conflictul s-a aplanat printr-un compromis.

În deceniul premergător revoluției de la 1848, comerțul bucureștean continuă să joace un rol deosebit de însemnat, întrecînd chiar în amploare — în condițiile dezvoltării comerțului de cereale — industria și meseriile.

La 3 martie 1843 ocirmuirea județului Brăila aducea la cunoștința Sfatului orășenesc al Capitalei aprobarea obținută de a se organiza 3 bilciuri pe an la Brăila, „rugîndu-l ca să se facă cunoscut tuturor starostilor de negustori din Capitală spre a face și ei cunoscut tuturor neguțătorilor înființarea acestor bilciuri, spre știința doritorilor ce ar voi a să împărtăși de folosul acestor bilciuri”³⁵; adresa a fost comunicată, la 13 martie, staroșilor de corporații din București: toptangii lipscani, bogasieri, marchitani, brașoveni, surecții, băcani, bumbăcari, birjari pămînteni, lipoveni, circiumari, precupeți, olari, măcelari, pescari, cavafi, cojocari subțiri, șalvaragii, pînzari, basmangii, boiangii, șelari, argintari, șepcari, cojocari, groși, căldărari.²⁶

Veniturile Carvasaralii Bucureștilor pe anul 1845 — rezultate numai din „vămuirea mărfurilor de intrare și ieșire” — se cifrau la suma de 1 248 528,04 lei, indicînd astfel amploarea schimburilor efectuate în Capitală.²⁷

Majoritatea tranzacțiilor comerciale se făceau în prăvăliile și duhgenile negustorilor, ca și în piețele orașului, iar cîteodată și la hanuri.

În această perioadă se înființează piețele din București. *Regulamentul pentru înfrumusețarea și îndreptarea Politii* din 1830 prevedea înființarea a patru piețe externe — la capătul marilor ulițe (Podul Mo-

¹⁹ *Ibidem*, p. 652—653, nr. 478. Prin faptul încalcării dispozițiilor oficiale referitoare la cursul paralelor, o calfă de la prăvălia lui Stan Băcanu din vopseaua roșie a fost pedepsită, la 3 ianuarie 1837, cu aplicarea a „25 bețe pã spinare înaintea prăvăliei”, din porunca Sfatului orășenesc (*Ibidem*, p. 653—654, nr. 479).

²⁰ *Ibidem*, p. 654—655, nr. 480.

²¹ *Ibidem*, p. 673—674, nr. 499.

²² *Ibidem*, p. 671—672, nr. 497.

²³ *Ibidem*, p. 675—676, nr. 501.

²⁴ *Ibidem*, p. 665—666, nr. 490.

²⁵ *Ibidem*, p. 784—785, nr. 596.

²⁶ Arh. St. Buc., *Vornicia București*, dos. 119/1843.

²⁷ I. Cojocaru, *op. cit.*, vol. II, p. 910, nr. 712.

goșoaiei, Podul Tîrgul din Afară, Podul Șerban Vodă și Podul Calîței) și șase piețe mari în oraș.²⁸

Pînă la 1848 au luat ființă următoarele piețe mai însemnate : Piața Amzei (1841), Grigore Ghica Vodă (1842), Herasca (1832), Maghistratului (1832), Mogoșoaiei (1838), Niculescului (1831), Suțu (1840) și Sf. Vineri (1841), precum și alte cîteva mai mici ca : Piața de pe podul Calîței (1845), Dudescului (1845), de pe maidanul Dulapului (1845), Floreasca (1832), Sf. Ștefan (1842) etc.³⁰

În perioada regulamentară multe din hanurile renumite ale orașului, construite în sec. XVII și XVIII, neîngrijite și dărăpănate, nu mai corespundeau noilor cerințe ale Capitalei în curs de modernizare. Locul acestor hanuri înconjurate cu ziduri groase ca de cetate, începe a fi luat de birturi și hoteluri,³⁰ unde călătorii găseau un mai mare confort. De aceea pe măsură ce hanurile mari se modernizează transformîndu-se în hoteluri, încep a fi numite hanuri și diversele cîrciumi din oraș sau din împrejurimi, care aveau cîte o cameră sau două de dormit și unde poposeau mai ales țărani veniți cu căruțele la oraș.³¹ Traficul comercial din hanuri este amintit ceva mai tîrziu și de călătorul francez, pictorul Auguste Dieudonné Lancelot, care a lăsat și cîteva desene prețioase înfățișînd aspecte din București la mijlocul veacului trecut.

Vizitînd hanul lui Manuc, Lancelot îl caracterizează ca „un loc de popas, un antrepozit, un tîrg, o bursă... toate la un loc ; în curte, corturi, baloturi de mărfuri, butoaie ; în fund, în lăzi mari cu grilaj, grămezi de piei crude, de lînă udă ;... în acest haos general, țărani și femei își desfășoară mărfurile. Această forfotă, acest zgomot nu tulburau nici un moment pe turcii, românii, bulgarii și grecii, care își vedeau liniștiți de treabă“.³³

Caracterul fructuos al negoțului bucureștean nu a scăpat nici observației atente a consulului prusian Neigebaur, care relatea, în ajunul revoluției de la 1848, următoarele : „Comerțul de consum din București

²⁸ E. Virtosu, I. Virtosu și H. Opreșcu, *Inceputuri Edilitare, 1830—1832, I. Documente pentru istoria Bucureștilor*, Buc., 1836, p. 37—38.

²⁹ Florian Georgescu, *Realizări edilitare în Bucureștii anilor 1831—1848, în Materiale de istorie și muzeografie*, IV, Buc., 1966, p. 87—88.

³⁰ Primul hotel din București a fost pe la 1820 „Hôtel d'Europe“, sau *Hotel Brenner*, după numele neamțului de obîrșie vieneză Brenner, care l-a ridicat pe fosta uliță nemțească în apropiere de Biserica Stavropoleos și mai jos de Hanul lui Ghermani (G. Potra, *Bucureștii la mijlocul sec. XIX. Impresiile germanului W. Derblich*, Buc. 1941, p. 10 ; G. Bezviconi, *Călători ruși...* p. 362, nr. 6. Cu vremea hotelurile s-au înmulțit, Vaillant semnalînd la 1844 existența în Capitală a 20 hoteluri și a 10 hanuri mari (J. A. Vaillant, *La Romanie...* vol. 3, Paris, 1844, p. 100 ; P. I. Cernovodeanu, *Istoria Bucureștilor prin călători străini*, vol. 3, p. 512 (în mss)).

³¹ O statistică din 1838, menționează funcționarea a 145 de hanuri în Capitală ; 79 în vopseaua de verde (din care 16 ținute de cîrciumari), 51 în vopseaua albastră și 15 în vopseaua roșie. Dintre acestea numai cîteva erau renumite (Manuc, Filipescu, Filaret, al Mitropoliei), restul aparținînd unor persoane necunoscute (N. Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al monumentelor feudale din București*, Buc., 1961, p. 92).

³² A. D. Lancelot, *De Paris à Bucarest. Causeries géographiques 1860 — în Le Tour de Monde*, Paris, 1866, p. 206 ; ap. P. Cernovodeanu, *op. cit.*, III, p. 581.

este foarte important cu atît mai mult cu cît aici se găsesc laolaltă produse ale luxului european și asiatic, îngrămădind astfel, laolaltă și pe cumpărători și pe vînzători, mai ales că aproape în toată țara nu găsești astfel de lucruri.

Iată cam ce se găsesc aici : mărfuri de galanterie, croitorie și bijuterie din Leipzig, sau produse germane din Nürnberg, material și fierărie nemțescă, articole de modă și lux din Franța, care sînt aici foarte căutate, fiindcă deși în general se poate spune că boierii cei bogați sînt economi, totuși pentru gustul femeilor, de obicei nimic nu le este scump... În prăvăliile greco-armeno-turcești sînt adunate covoare, șaluri, aromate, tutun și alte produse orientale împreună cu alte feluri de mărfuri venite din Asia. În dughenile rusești sau lipovenești, numite marchitanerii, se pot cumpăra : iuft, fier, porțelan, alamă, ceai etc., iar în magazinele așa numite brașovenii : lucrări de fier, lemn, lînă, ceară, pâr de cal. În fine, la negustorii evrei găsești : sticlă ordinară, fierărie, praf de pușcă etc.”³³

Dezvoltarea comerțului bucureștean în perioada premergătoare revoluției de la 1848 ca și creșterea producției meșteșugărești, a atelierelor bazate pe cooperare capitalistă simplă, a manufacturilor, a producției agricole destinate schimbului au dus la sporirea activității economice. Dezvoltarea economiei bucureștene, concretizată în intensificarea simțitoare a comerțului interior și exterior, a avut o mare însemnătate atît pentru creșterea numerică a burgheziei, cît și pentru întărirea pozițiilor sale economice și, în ultima analiză, a dus la dezvoltarea relațiilor de producție capitaliste.

Acest proces este însă frînat de predominarea relațiilor feudale și de supremația politică a boierimii, ceea ce va duce în mod necesar la izbucnirea revoluției burghezo-democratice de la 1848.,

CONTRIBUTIONS CONCERNANT LE COMMERCE BUCARESTOIS A L'APPROCHE DE LA REVOLUTION DE 1848

RÉSUMÉ

En se basant sur des documents édités et inédits, l'auteur produit de nouvelles données concernant le commerce déployé à Bucarest au milieu du XIXème siècle.

On présente les formes d'organisation des commerçants — les corporations — ainsi que les essais de l'Etat de réglementer l'activité commerciale en créant des instituts spécialisés, tels que les Tribunaux de Commerce et les Caisses de Crédit, ainsi que par des mesures pour la normalisation de la circulation monétaire.

L'auteur met en évidence le rôle actif joué par les auberges et les marchés bucarestois dans la vie commerciale de la ville, ainsi que la variété des produits apportés et valorisés en ces points.

³³ Johann Ferdinand Neigebaur, *Bschreibung der Moldau und Wallachei*, Leipzig, 1848, p. 243 ; Victor Papacostea, *Un observator prusian în țările române acum un veac*, Buc., 1942, p. 76.